

Píše Michael Špirit

(E*forum, 24. 10. 2012)

Z mnoha talentů, kterými je nadán literární historik **Jiří Brabec** (nar. 28. 10. 1929), vystupuje do popředí schopnost vyvolávat dojem, že sám „nic nepíše“, resp. že „nic nemá napsáno“. Při pohledu do pomyslného aktuálního slovníkového hesla bychom našli opravdu jen dvě autorské knihy, což je z hlediska současné nemyslivé kvantifikace humanitních věd číslo nevelké. Slovníková hesla jsou ovšem toliko prvním orientačním rozcestníkem a o tom, co spisovatel nebo badatel promýšlí a jak se se svými tématy konfrontuje, vypovídají jen nepřímo nebo nedostatečně. Brabcova druhá publikovaná kniha, *Panství ideologie a moc literatury* (Akropolis 2009) totiž i méně zainteresovanému čtenáři odhaluje, jak je onen dojem klamavý. Kniha není, jak by bylo lze u autora tohoto ročníku očekávat, celoživotní summou, nýbrž výběrem, a to jen z posledních dvou, polistopadových dekad. Znamená to tedy, že Brabec „píše“, resp. „má napsáno“, ale přitom dává bedlivý pozor na to, s čím a v jakém rytmu se představuje odborné i širší zaujaté veřejnosti: v tomto případě svými nejnovějšími studii a kritikami, přičemž své starší práce (minimálně od šedesátých let po samizdaty z let osmdesátých) nechává prozatím bez vydavatelské aktualizace.

Ze tří oddílů svazku, jež tvoří literárněhistorické studie (plus samostatně stojící pojednání o protektorátní antisemitské literatuře), kritiky současných literárněhistorických prací a monografické portréty, je Brabcův přístup zhlédnutelný nejlépe v nejkratším prostředním, „metakritickém“. Jednou z průběžně se vynořujících autorových tezí je, že historik nestojí nad dějinami, nýbrž v nich. Důraz na nezbytnost otázky po vlastní situovanosti (rozvedený Danielem Vojtěchem v závěrečné části doslovu ke knize) se u Brabce objevuje jak v odporu proti alibistickému podání literárních dějů („psaní dějin je ohroženo předpokladem, spočívajícím v iluzi, že dějiny nám připravily promluvu, kterou my můžeme opakovat“), tak vůči svévolně, efektně budovaným vyprávěním („obraz dějin, které nás bez odmluvy poslouchají, je pouze výrazem našeho apriorismu, našeho oklamávání sebe i čtenářů“). Příčinu deficitu obou přístupů shledává Brabec v neschopnosti samo umělecké či diskursivní dílo analyzovat a interpretovat.

Při výkladu vlastních argumentů proto autor vždycky zdůrazňuje, že podnětem jeho kritik nejsou odlišná stanoviska v ideové rovině, ale nepravé nebo nereflexované literárněvědné postupy: „Nejde nám o kritiku těch či oněch názorů, ale jen o konstatování, jak sama metoda empirismu, zdravého rozumu a simplifikovaně chápané skutečnosti nese s sebou kladné i záporné prvky.“ – „Nepolemizuji s autorem kvůli těm či oněm názorům, ale kvůli jeho diletantismu, aprioristickému konstruktivismu a naprosté neodpovědnosti za soudy, které vynáší.“ – „Nepolemizuji s autorovými

soudy, ale upozorňuji pouze na východiska, která k těmto soudům vedou.“

Brabec přitom sám nepatří k oslňujícím stylistům. Při čtení jeho textů nedokážu zahnat pocit, že autora nebavilo pojednání psát, že důležitější pro něj bylo problém ustavit, studovat a promýšlet, případně o něm diskutovat. Jeho univerzitní přednášky v devadesátých letech byly pro posluchače výzvou nejen v nesmírném vzdělanostním zázemí přednášejícího, ale ještě důležitější byl intenzivní dojem, že Brabec mluví o tom, co jako téma zajímá jeho, že představuje literární historii jako oblast otevřenou pozornému čtení, kritické nápaditosti a srovnávání. Seminární diskuse i privátní odborné konzultace s ním byly a jsou plné střetů - v psaných textech jako by však bylo všechno pěkně srovnané.

Tutéž stylovou fakturu jako u průkazných vět citovaných shora použil Jiří Brabec v reakci na kritiku kolektivních Dějin nové moderny (2010), pro něž sám napsal vynikající kapitoly (zejm. o „neklidném roce“ 1920). Kritikům Dějin nevytýká, „že jsou kritičtí, ale že formulují své výtky zamlženě, často jen v narážkách, ironických glosách“. Výrok však přesvědčivě nepůsobí. Brabec tu náhle není v roli svobodného posuzovatele, který si z odstupu uvědomuje svou perspektivu, ale v obranné pozici, z níž odmítá kritiku proto, že nevychází z východisek, která by mohl akceptovat - což je ale nakonec totéž, jako kdyby ji prostě popíral. Nechceme ovšem ten spor rozsuzovat. Připomínáme ho jen proto, že Brabcovo angažmá v něm pokládáme za nezáměrný, zato ale šťastný korektiv zdání, které autorovy texty jinak mohou vyvolávat: že z předmětné situace nebo sporu se lze „vyreflektovat“. Obvykle to je nutné, ale jsou případy, kdy to dost dobře možné není, a právě v nich se před zúčastněnými otevírá vzácná věčná možnost umění a jeho reflexe. I proto je třeba s napětím očekávat další texty Jiřího Brabce.

www.ipsl.cz